

<https://doi.org/10.36719/2663-4619/111/27-32>

Asəf Əliyev

Naxçıvan Dövlət Universiteti
riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru
<https://orcid.org/0009-0009-9406-7743>
aliyevasef@ndu.edu.az

Yadulla Həziyev

Naxçıvan Dövlət Universiteti
<https://orcid.org/0009-0004-9672-0148>
yadullaheziyev@ndu.edu.az

Səyyad Vəliyev

Naxçıvan Dövlət Universiteti
<https://orcid.org/0009-0004-5676-4234>
seyyadveliyev@ndu.edu.az

Şahin Əliyev

Naxçıvan Dövlət Universiteti
<https://orcid.org/0009-0002-5685-1179>
sahinaliyev@ndu.edu.az

Azərbaycanın müdafiə potensialında nəqliyyat faktorunun rolu

Xülasə

Azərbaycanın müdafiə potensialının möhkəmləndirilməsində nəqliyyat sektoru strateji əhəmiyyət daşıyır. Bu mövzu çərçivəsində ölkənin müdafiə qabiliyyətinə nəqliyyat infrastrukturunun təsiri, hərbi-logistik əməliyyatların effektivliyi üçün nəqliyyat vasitələrinin və infrastrukturunun uyğunlaşdırılması məsələləri tədqiq edilir. Nəqliyyat şəbəkəsinin inkişafı, xüsusilə də dəmir yolu və avtomobil yollarının müasir tələblərə cavab verməsi, həm daxili, həm də regional təhlükəsizlikdə vacib rol oynayır. Əsas diqqət Azərbaycanın coğrafi mövqeyindən, tranzit potensialından və logistik imkanlarından istifadəyə yönəldilir. Məqalədə hərbi nəqliyyatın planlaşdırılması və təşkilinin müdafiə strategiyasında oynadığı rol, həmçinin müasir texnologiyaların tətbiqi ilə müdafiə sektorunda nəqliyyat resurslarının optimallaşdırılması yolları nəzərdən keçirilir. Eyni zamanda beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində nəqliyyat və logistik imkanların inkişafı müdafiə potensialının gücləndirilməsi üçün əhəmiyyətli mexanizm kimi qiymətləndirilir. Təklif edilən yanaşmalar Azərbaycanın müdafiə sektorunun müasir tələblərə uyğun inkişafına töhfə verməyi hədəfləyir.

Açar sözlər: ağır texnika, hərbi avadanlıq, operativ daşımalar, hava limanları, infrastrukturun modernləşdirilməsi, radarlar, təlim texnologiyaları

Asaf Aliyev

Nakhchivan State University
Doctor of Philosophy in Mathematics
<https://orcid.org/0009-0009-9406-7743>
aliyevasef@ndu.edu.az

Yadulla Həziyev

Nakhchivan State University
<https://orcid.org/0009-0004-9672-0148>
yadullaheziyev@ndu.edu.az

Səyyad Vəliyev

Nakhchivan State University
<https://orcid.org/0009-0004-5676-4234>
seyyadveliyev@ndu.edu.az

Shahin Aliyev

Nakhchivan State University

<https://orcid.org/0009-0002-5685-1179>

sahinaliyev@ndu.edu.az

The Role of the Transport Factor in Azerbaijan's Defense Potential

Abstract

The transport sector is of strategic importance in strengthening the defense potential of Azerbaijan. Within the framework of this topic, the impact of transport infrastructure on the country's defense capability, the issues of adapting transport vehicles and infrastructure for the effectiveness of military-logistical operations are studied. The development of the transport network, especially the compliance of railways and highways with modern requirements, plays an important role in both internal and regional security. The main focus is on the use of Azerbaijan's geographical location, transit potential and logistical capabilities. The article considers the role of planning and organizing military transport in the defense strategy, as well as ways to optimize transport resources in the defense sector through the application of modern technologies. At the same time, the development of transport and logistics capabilities within the framework of international cooperation is considered an important mechanism for strengthening the defense potential. The proposed approaches aim to contribute to the development of the defense sector of Azerbaijan in accordance with modern requirements.

Keywords: heavy equipment, military equipment, operational transportation, airports, infrastructure modernization, radars, training technologies

Giriş

Ölkəmizin müdafiə qabiliyyətinin və milli təhlükəsizliyinin təmin edilməsində nəqliyyatın rolu Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrinin hərəkətliyinə artan tələblərlə bağlıdır. Nəqliyyat sisteminin təhlükəsizliyi fəvqəladə hallar, mülki müdafiə bölmələri, xüsusi xidmət orqanları və hüquq-mühafizə orqanlarının səmərəli fəaliyyəti ilə müəyyən edilir ki, bu da milli təhlükəsizliyin artırılmasına və terror aktları ilə bağlı risklərin azaldılmasına şərait yaradır.

Hərbi logistika avtomobil nəqliyyatının rolu əsas və ayrılmazdır. Avtonəqliyyat vasitələri hərbi texnikanın hərəkətində mobillik və çevikliyi təmin edərək, onun müxtəlif əməliyyat sahələrinə çatdırılmasını təmin edir. Onlar həmçinin döyüş əməliyyatlarını dəstəkləmək üçün sursat, material və avadanlıqların daşınmasında mühüm rol oynayırlar.

Nəqliyyat sistemi hər bir ölkənin müdafiə potensialının mühüm tərkib hissəsidir. Azərbaycanın coğrafi mövqeyi, tranzit imkanları və infrastruktur şəbəkəsi ölkənin müdafiə qabiliyyətinə əhəmiyyətli təsir göstərir. Bu məqalədə Azərbaycanın müdafiə potensialında nəqliyyat faktorunun rolu təhlil edilərək nəqliyyatın müxtəlif növlərinin strateji əhəmiyyəti vurğulanır (Məmmədov, 2019, s. 45).

Tədqiqat

Azərbaycan Avropa ilə Asiyanı birləşdirən strateji mövqedə yerləşir. Bu mövqe ölkəni beynəlxalq yükdaşımalarda tranzit qovşağına çevirir. Həmçinin, bu imkanlar milli təhlükəsizlik və müdafiə strategiyalarında mühüm yer tutur. Dəmir yolu, avtomobil yolu, hava və dəniz nəqliyyatı infrastrukturunun mövcudluğu müdafiə sahəsində çevikliyi və resursların optimal paylanmasını təmin edir (Vəliyev, Əliyev, 2013, s. 35-38).

Ölkənin vahid nəqliyyat sisteminə daxil olan nəqliyyat növlərinin müdafiə qabiliyyətinə təsirini nəzərdən keçirək.

1. *Dəmir yolu nəqliyyatı*: Dəmir yolu nəqliyyatı ağır texnika, hərbi avadanlıq və böyük həcmli yük daşımalarda üstünlük təşkil edir. Azərbaycanın dəmir yolu şəbəkəsi ölkədaxili və beynəlxalq yükdaşımalar üçün əlverişli şərait yaradır. Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu kimi layihələr hərbi-logistik imkanları artırır.

2. *Avtomobil nəqliyyatı*: Qısa məsafələrdə çevik və operativ daşımalar üçün avtomobil nəqliyyatı vacibdir. Azərbaycanın müasir avtomobil yolları şəbəkəsi hərbi əməliyyatlar zamanı personal və avadanlıqların sürətli daşınmasını təmin edir.

3. *Hava nəqliyyatı*: Hava nəqliyyatı təcili daşımalar, hərbi kargoların çatdırılması və insan resurslarının yerdəyişməsi üçün mühüm rol oynayır. Azərbaycanın hava limanları müasir standartlara cavab verir və hərbi məqsədlər üçün də istifadə oluna bilər.

4. *Dəniz nəqliyyatı*: Xəzər dənizi vasitəsilə həyata keçirilən dəniz nəqliyyatı enerji və hərbi yüklərin daşınmasında strateji əhəmiyyətə malikdir. Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı bu baxımdan xüsusi önəm daşıyır (Əliyev, 2024, s. 27-34).

Azərbaycanda nəqliyyat infrastrukturunun inkişafına uyğun müdafiə strategiyası formalaşmışdır. Azərbaycan hökuməti nəqliyyat infrastrukturunun modernləşdirilməsi və genişləndirilməsi üçün davamlı addımlar atır. Bu proses müdafiə potensialını artırmaq məqsədini də əhatə edir. İnnovativ texnologiyaların tətbiqi, avtomatlaşdırılmış idarəetmə sistemləri və logistik mərkəzlərin yaradılması bu sahədəki əsas prioritetlərdir (Əliyev və b., 2024, s. 254-260).

Texnologiyanın müdafiə strategiyalarında oynadığı əsas rol çoxşaxəlidir və müasir dövrdə hərbi gücün formalaşmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Burada bir neçə əsas aspektə diqqət yetirilə bilər:

1. Hərbi avadanlıqların inkişafı: Müasir texnologiyalar, silahların və hərbi texnikanın daha güclü, dəqiq və səmərəli olmasına imkan verir. Yüksək texnologiyalı döyüş sistemləri, avtomatlaşdırılmış idarəetmə sistemləri və radarlar təhlükəsizlik və müdafiə sahələrində əhəmiyyətli rol oynayır.

2. Qarşılıqlı əlaqə və məlumat mübadiləsi: Müdafiə strategiyalarında texnologiyanın əsas məqsədi müxtəlif hissələrin arasında effektiv əlaqə və məlumat mübadiləsini təmin etməkdir. Bu, real vaxtda döyüşün idarə olunmasına imkan verir və münaqişələr zamanı qərarların daha sürətli və doğru alınmasını təmin edir (Həsənov, 2021).

3. Simulyasiya və təlim texnologiyaları: Hərbi təlimlərdə istifadə edilən simulyasiya və virtual realıq texnologiyaları, əsgərlərin və digər hərbi personalın müharibə şəraitində daha yaxşı hazırlıq keçməsinə təmin edir. Bu cür texnologiyalar, real döyüş şəraitini təkrarlamaq və təhlükələri öncədən analiz etmək üçün faydalıdır.

4. Kiber müdafiə: Texnologiya, yalnız fiziki müharibə sahəsində deyil, həm də kiber müharibə sahəsində də vacib rol oynayır. Kiber təhlükəsizlik və mühafizə, kritik infrastruktur və məlumat sistemlərinin qorunmasını təmin edir və düşmənin informasiya müharibəsini aparmaq qabiliyyətinə qarşı mübarizə aparır.

5. Avtonom texnologiyalar: Müasir dövrün hərbi strategiyalarında avtonom robotlar, dronlar və digər qeyri-əllə idarə olunan sistemlər mühüm yer tutur. Bu texnologiyalar müharibə şəraitində riskləri azaltmaq və döyüşləri daha dəqiq və səmərəli idarə etmək üçün istifadə edilir (Əliyev, 2020, s. 10-18).

Bu səbəblərdən, texnologiya müasir müdafiə strategiyalarının inkişafında həlledici amildir və hərbi gücün və təhlükəsizliyin gücləndirilməsi üçün çox vacib bir vasitədir. İnnovativ texnologiyaların tətbiqi ilə müdafiə sektorunda nəqliyyat resurslarının optimallaşdırılmasını aşağıdakı məqamlarla əhatə edə bilərik:

1. Mövzunun aktuallığı

- Müdafiə sektorunda nəqliyyat resurslarının effektiv idarə olunmasının əhəmiyyəti.
- Texnologiyanın müdafiə strategiyalarında oynadığı əsas rol.
- Ənənəvi üsullarla müqayisədə müasir texnologiyaların üstünlükləri.

2. Texnologiyaların təsnifatı və rolu

• Rəqəmsal platformalar: Nəqliyyat resurslarının idarə edilməsi üçün bulud əsaslı sistemlər, planlaşdırma və monitoring.

• Məsafədən idarə olunan sistemlər: Dronlar və avtomatlaşdırılmış nəqliyyat vasitələrinin tətbiqi.

• Süni intellekt: Marşrutların optimallaşdırılması, təchizat zənciri idarəçiliyi və resursların paylanması.

• Əşyaların İnterneti: Real vaxt rejimində məlumatların toplanması və analizi.

3. Optimallaşdırma strategiyaları

- Loqistik xərclərin azaldılması: Marşrutların optimallaşdırılması, yanacaq sərfiyyatının azaldılması (Əliyev, Orucov, 2018, s. 50-52).

- Resursların birləşdirilməsi: Müxtəlif nəqliyyat vasitələrinin integrasiyası və resurs paylaşımı.
- Sürətli qərar qəbulətmə: Avtonom sistemlərdən istifadə ilə operativ qərarlar.
- Saxlama və daşınma optimallaşdırması: Smart anbar sistemləri və avtomatik yük daşıma sistemlərinin tətbiqi.

4. Müdafiə sektorunda uğurlu tətbiq nümunələri

- Dünyanın qabaqcıl ölkələrində tətbiq olunan texnologiyalar (məsələn, ABŞ, Çin, İsrail).
- NATO və digər beynəlxalq qurumların müdafiə loqistikasında rəqəmsal texnologiyaların rolu.

5. Problemlər və çağırışlar

- Yüksək texnologiyaların tətbiqinin maliyyə və texniki çətinlikləri.
- Kibertəhlükəsizlik məsələləri.
- İnfrastrukturun adaptasiyası üçün tələb olunan resurslar.

6. Nəticə və tövsiyələr

- Müdafiə sektorunda rəqəmsal texnologiyaların geniş tətbiqi üçün əsas istiqamətlər.
- Dövlət, özəl sektor və beynəlxalq əməkdaşlığın gücləndirilməsi.
- Gələcəkdə bu sahədə araşdırmaların əhəmiyyəti.

Müasir texnologiyalar ənənəvi üsullarla müqayisədə bir neçə sahədə üstünlüklərə malikdir. Bu üstünlüklər aşağıdakılardır:

- müasir texnologiyalar, resursları daha səmərəli istifadə etməyə və əməliyyatların sürətini artırmağa imkan verir. Məsələn, avtomatlaşdırılmış sistemlər və süni intellekt istehsal və nəqliyyat proseslərini daha sürətli və dəqiq idarə edir;
- texnologiya inkişaf etdikcə, əməliyyat xərcləri azalır. Rəqəmsal sistemlər və avtomatlaşdırma insan əməyinin yerinə, daha az xərclə və daha az səhvlə işləyə bilər;
- müasir texnologiyalar yeni imkanlar və həllər təqdim edir, bu da bazarda daha rəqabətə davamlı olmağa kömək edir. Yeni texnologiyalar müasir nəqliyyat vasitələrinin daha az yanacaq sərf etməsini, daha az emissiya buraxmasını və daha effektiv idarə edilməsini təmin edir;
- müasir texnologiyalar, daha az ətraf mühitə zərər verən proseslər təklif edir. Məsələn, elektrikli nəqliyyat vasitələri və bərpa olunan enerji mənbələri ənənəvi yanacaq ilə işləyən vasitələrə nisbətən daha təmizdir;
- müasir texnologiyalar böyük məlumatların təhlilini təmin edir və bu da daha düzgün qərarların qəbul edilməsinə kömək edir. Avtomatlaşdırılmış və analitik sistemlər daha yaxşı idarəetmə və proqnozlaşdırma imkanları yaradır;
- avtomatlaşdırma və robot texnologiyaları insan səhvlərini minimuma endirir. Bu xüsusilə təhlükəsizlik, istehsal və nəqliyyat sahələrində əhəmiyyətlidir;
- yeni texnologiyalar xidmətləri daha əlçatan və istifadəçilər üçün daha rahat edir. Məsələn, internet əsasında olan platformalar, müştərilərə daha sürətli xidmət və məhsul təklif etməyə imkan verir (Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin hesabatı, 2021).

Bu üstünlüklər müasir texnologiyaların həyatın müxtəlif sahələrində daha çox tətbiq olunmasına səbəb olur.

Müdafiə sektorunun effektivliyi çoxsaylı amillərdən asılıdır ki, bunların əsaslarından biri nəqliyyat resurslarının idarə edilməsi və optimallaşdırılmasıdır. Bu, daşınma prosesinin vaxtını, xərcini və səmərəliliyini şəraitləndirmək üçün vacibdir. Nəqliyyat resurslarını optimallaşdırmanın yollarına nəzər salaq:

Nəqliyyat resurslarını optimallaşdırmanın əhəmiyyəti

Müdafiə sektoru təxirəsalınmaz əməliyyatları və kompleks logistik tələbləri üzərində daşıyır. Nəqliyyat resurslarının effektiv istifadəsi:

- Maddi-texniki təminatı optimallaşdırır,
- Operativ reaksiyanı sürətləndirir,
- Maliyyə xərclərini azaldır,
- Ekoloji fəaliyyəti dəstəkləyir (Quliyev, 2022).

Müasir texnologiyaların tətbiqi

Nəqliyyat resurslarının optimallaşdırılmasında bir çox texnologiyalar mövcuddur. Onlar arasında əsas önəm daşıyanlar:

1. Süni intellekt (AI). Süni intellekt texnologiyaları logistik marşrutları optimallaşdırmaq, çatdırılma vaxtını azaltmaq və potensial riskləri proqnozlaşdırmaq üçün tətbiq edilir.

2. Avtomatlaşdırılmış nəqliyyat sistemləri Avtonom vasitələr müxtəlif şəraitlərdə təhlükəsiz şəkildə hərəkət edə bilər. Bunlar insan intervensiyasını minimuma endirərək effektivliyi artırır.

3. IoT (Internet of Things). IoT cihazları vasitəsilə əməliyyatlara real vaxt rejimində nəzarət edilə bilər. Bu, yanacaq sərfiyyatını azaltmaq və marşrutun dəqiqliklə planlaşdırılmasına kömək edir.

Coğrafi informasiya sistemləri (GIS). GIS texnologiyaları vasitəsilə marşrutları optimallaşdırmaq, coğrafi məkan analizlər aparmaq mümkün olur. Bu, əsasən şəxsi heyətin çox məkanlı daşınmasında faydalıdır (İbrahimov, 2018).

4. Bulud texnologiyaları. Məlumatları bulud sistemlərinə yükləməklə, logistik əməliyyatları daha effektiv idarə etmək mümkün olur.

Çətinliklər və perspektivlər

Müasir texnologiyaları nəqliyyat sektoruna tətbiq edərkən məyyən çətinliklər ortaya çıxır:

- İlk maliyyələşdirmənin yüksəkliyi,
- Texniki personalın azlığı,
- Kibertəhlükəsizlik təhdidləri.

Lakin bu çətinliklərin öhdəsindən gələrək, müasir texnologiyaların tətbiqi müdafiə sektorunda səmərəliliyin ciddi artımına səbəb ola bilər.

Müasir texnologiyaların müdafiə sektoruna tətbiqi çoxsaylı faydaları üzərində daşıyır. Nəqliyyat resurslarının optimallaşdırılması əməliyyat effektivliyini artırmaqla yanaşı, maliyyə xərcələrinin azalmasına və ekoloji fəaliyyətin dəstəklənməsinə kömək edir. Bu istiqamətdə davamlı araşdırmalar və innovasiyalar sektoru daha da irəli aparacaq.

Müdafiə sektorunda nəqliyyat resurslarının effektiv idarə olunmasının əhəmiyyəti çox böyükdür, çünki bu, əməliyyatların sürətini, düzgünlüyünü və hərbi missiyaların uğurlu icrasını təmin edir. Effektiv nəqliyyat idarəetməsi aşağıdakı sahələrdə mühüm rol oynayır:

1. **Resursların optimallaşdırılması.** Nəqliyyat vasitələrinin düzgün planlaşdırılması və yerləşdirilməsi, hərbi əməliyyatların sürətlə həyata keçirilməsini təmin edir. Əgər nəqliyyat resursları düzgün idarə edilməzsə, ehtiyatlar və vaxt itirilə bilər.

Lojistik dəstək. Müdafiə sektoru üçün logistik xidmətlər və təchizatın düzgün aparılması vacibdir. Effektiv nəqliyyat idarəetməsi təchizat zəncirinin dayanıqlığını və sürətini artırır, beləliklə hərbi qüvvələr müvafiq vaxtda və yerdə lazımı sursat, qida və digər təchizatla təmin edilir (TRACECA layihəsi barədə məlumatlar, 2024).

2. **Risqlərin azaldılması.** İntensiv hərbi əməliyyatlar zamanı nəqliyyat vasitələrinin düzgün idarə olunması, hərbi resursların təhlükəsizliyini və hərbi heyətin təhlükəsizliyini təmin edir. Düzgün koordinasiya və nəqliyyat planlaması, təcili yardımın və resursların vaxtında çatdırılmasını təmin edir.

3. **Sərfəlilik.** Nəqliyyat resurslarının effektiv istifadəsi, dövlət büdcəsinin qənaətli olmasına kömək edir. Nəqliyyat vasitələrinin optimal istifadəsi, yaxud düzgün marşrutların seçilməsi daha az yanacaq sərfiyyatı və daha az təmir xərcləri ilə nəticələnə bilər.

4. **Hərbi döyüş əməliyyatlarında çevikliyin artırılması.** Nəqliyyat resurslarının sürətli və effektiv idarə edilməsi, hərbi qüvvələrin döyüş əməliyyatlarına hazırlığını və çevikliyin artırılmasını təmin edir.

Bu baxımdan, nəqliyyat resurslarının düzgün və səmərəli idarə olunması hərbi sektorun uğurlu fəaliyyətinin əsas şərtlərindən biridir.

Azərbaycanın nəqliyyat sektorunda beynəlxalq əməkdaşlığı regional təhlükəsizlik və müdafiə qabiliyyətinin artırılmasına böyük töhfə verir. TRACECA, Şimal-Cənub Nəqliyyat Dəhlizi kimi layihələr Azərbaycanı strateji tərəfdaş kimi ön plana çıxarır və müdafiə potensialını gücləndirir (Əliyev və b., 2024, s. 9-13).

Nəticə

Azərbaycanın strateji coğrafi mövqeyi, müasir infrastrukturun davamlı inkişafı və beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlər ölkənin müdafiə qabiliyyətinin artırılmasını təmin edir. Azərbaycanın müdafiə potensialının gücləndirilməsində nəqliyyatın rolu əvəzolunmazdır. Nəqliyyat infrastrukturunun inkişafı, həmçinin onun hərbi məqsədlər üçün uyğunlaşdırılması ölkənin təhlükəsizlik strateqiyasının ayrılmaz hissəsidir. Dəmir yolu, aviasiya, avtomobil və su nəqliyyatı vasitələrinin effektiv və sürətli hərəkəti, müdafiə potensialının sürətli yığılması, nəqliyyat resurslarının optimal istifadəsi və hərbi hissələrin yerləşdirilməsi kimi məsələlərin həlli üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Nəqliyyat vasitələrinin müasir texnologiyalarla təchiz edilməsi, hərbi əməliyyatların həyata keçirilməsində operativliyi artırır, logistika zəncirlərini qısaldır və təhlükəsizlik tədbirlərinin gücləndirilməsinə şərait yaradır. Bu baxımdan nəqliyyat sektoru yalnız iqtisadiyyatın bir hissəsi kimi deyil, eyni zamanda Azərbaycanın müdafiə sahəsinin əsas dayaqlarından biri kimi qiymətləndirilir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasının Nəqliyyat, Rabitə və Yüksək Texnologiyalar Nazirliyinin hesabatı (2021). *Nəqliyyat infrastrukturunu və təhlükəsizlik*. ARNRYT.
2. Əliyev, A. A. (2024). Yük daşımanın qabaqcıl metodları. *Elmi İş Beynəlxalq elmi jurnal*, 18(1), 27-34.
3. Əliyev, A. A., Vəliyev, S. M., Əliyev, Ş. Y., Həziyev, Y. H., Orucov, T. Z. (2024). Logistik əməliyyatların yerinə yetirilməsində nəqliyyat və ekspeditor sistemlərinin rolu. *Elmi iş Beynəlxalq elmi jurnal*, 18(3), 254-260.
4. Əliyev, A. A., Həziyev, Y. H., Vəliyev, S. M., Əliyev, Ş. Y. (2024). Nəqliyyat dəhlizləri və Azərbaycanın tranzit potensialı. *Elmi İş Beynəlxalq elmi jurnal*, 18(12), 9-13.
5. Əliyev, A. (2020). Nəqliyyat sisteminin hərbi-logistik əhəmiyyəti. *Milli Müdafiə Elmləri Jurnalı*, 5(3), 10-18.
6. Əliyev, A. A., Orucov, T. Z. (2018). *Azərbaycanın logistika və ticarət qovşağı kimi regional əhəmiyyəti*. BMU, I Beynəlxalq elmi-praktik konfrans, 50-52.
7. Həsənov, R. (2021). *Azərbaycanın müdafiə infrastrukturunu: tarixi və müasirlik*. Təhsil Nəşriyyatı.
8. İbrahimov, T. (2018). *Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizinin müdafiə potensialında rolu*. Beynəlxalq Təhlükəsizlik və Nəqliyyat Konfransı. ADA Universiteti.
9. Quliyev, S. (2022). Azərbaycanın nəqliyyat dəhlizlərinin müdafiə potensialına təsiri. *İqtisadiyyat və Strateji Araşdırmalar*, 8(2), 55-70.
10. Məmmədov, E. (2019). *Milli təhlükəsizlik və nəqliyyat strategiyaları*. Elm Nəşriyyatı.
11. *TRACECA layihəsi barədə məlumatlar*. www.traceca-org.org (Əlçatanlıq tarixi: 2024-12-27)
12. Vəliyev, S. M., Əliyev, A. A. (2013). *Ölkənin sosial-iqtisadi inkişafında nəqliyyatın rolu*. NDU.

Daxil oldu: 30.09.2024

Baxışa göndərildi: 08.11.2025

Təsdiq edildi: 23.01.2025

Çap olundu: 22.02.2025